

Српско-православна основна школа у Завали

Радила је као манастирска школа још за вријеме турске власти. Доласком Аустро-Угарске обновила је рад 1886. године са 32 ђака од којих је било петоро католичке дјеце. Издржавана је великим трудом настојатељства Српско-православног манастира Завала.¹⁰⁷² Као школска просторија користила се једна скромна зграда унутар манастирског комплекса. Школу су похађали ђаци из села Завала, Чваљина, Голубинац, Грмљани, Седлари и Орахов До. Гравитирало јој је око 1270 становника од чега 833 православна, 434 католика и 3 остала.¹⁰⁷³ Укупна површина земљишта на којој је 1911. године саграђена главна зграда површине 189 м² и чатрња од 22.04 м² износила је 730 м².¹⁰⁷⁴ Школу је чинила ученичка соба димензија 9.80 x 6.20 = 60.76 м² и ходник димензија 9.80 x 1.50 м. Стан за учитеља се налазио поред учионице а чинио га је ходник, кухиња и двије собе површине 47.00 м². У читаоницу се улазило са вана на посебан улаз. Просторија је била је димензија 8.20 x 4.00, што је износило 32.8 м² корисне површине.¹⁰⁷⁵ Према подацима из службеног досијеа Јове Мостарице, у години 1890. плата учитеља је износила 300 форинти (600 К), са обезбјеђеним станом, огрјевом, храном, освјетљењем и послугом. Све трошкове сносила је управа манастирска. Оваква примања задржана су и у школској години 1903/4. „У школи је било доста неуредно похађање које се правдало лошим временским приликама док су врло често дјецу устављали родитељи ради разних пољских послова чиме су показивали да нису много држали до школе.“¹⁰⁷⁶ Неки од дописа сликовито говоре да се тешко долазило до учитеља тако да су прекиди у настави били веома чести. Поднесеним дописом бр. 74 од 14. 08. 1904. „управа манастира Завала је преко Котарском уреду у Љубињу изволила и препоручила Високој Земаљској влади учитеља Љ.Мирковића на потврду. Новим актом бр. 80 од 2. септембра исте године, јављено је котарском уреду „да је Љубомир Мирковић умро у Мостару у болници, те манастирска управа моли славни уред да

¹⁰⁷² *Српска ријеч*, бр. 7, Сарајево, 10. (23) јануар 1908, стр. 3.

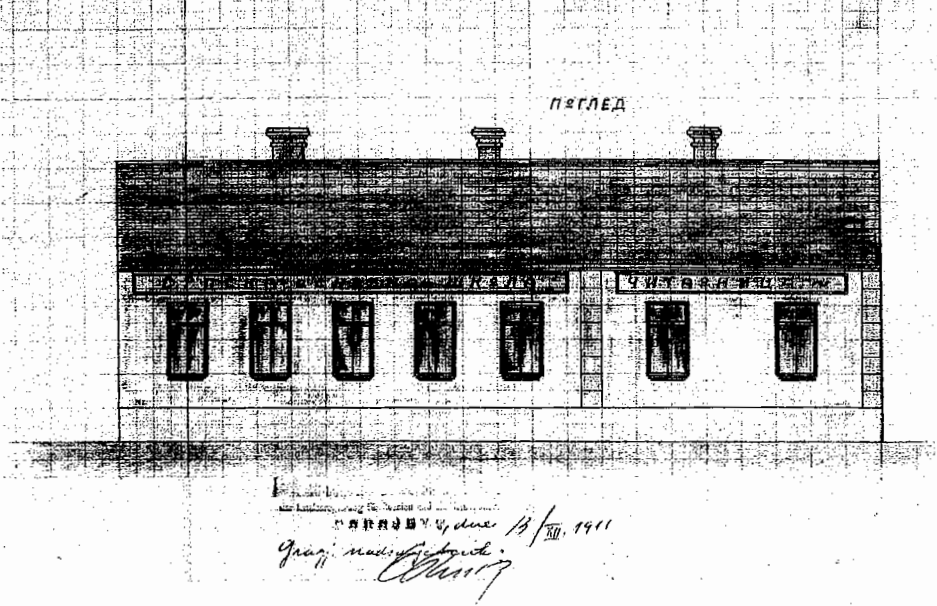
¹⁰⁷³ АБиХ,ЗВС, Статистичке књиге 1886/7-1909/10.

¹⁰⁷⁴ АБиХ,ЗВ за БиХ,Грађевинско Одјељење,Народне осн. школе, Котар Љубиње К.78.

¹⁰⁷⁵ АБиХ,ЗВС,К.762/248-186,1912.

¹⁰⁷⁶ АБиХ,ЗВС, Досијеи бивших службеника Земаљске владе I (1878-1918), досије учитеља Јове Мостарице и Никодима Стојаковића.

НАЦРТ ЗА НОВОГРАДЊУ СРПСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ И ЧИТАОНИЦЕ У ЗАВАЛИ

Нацрт за новоградњу Српске основне школе и Читаонице у Завали
Извор: АБХ,ЗВС,К.762/248-186,1912.

изволи подастријети Високој влади на потврду документа Бранка Скочајића који је завршио четири разреда гимназије у Мостару.¹⁰⁷⁷ Ако се узме у обзир да је име овога учитеља на списку људи који су јула мјесеца 1907. године из Завале послали телеграм подршке „Сарајевској резолуцији“ онда се може закључити да је започео са службом и остао до именовања учитеља Уроша Авдаловића на ову школу. „Неконсеквентан (недосљедан) захтјев Земаљске владе српским учитељима за подношење молбе за сертификат, тумачио се као још један атак на јавност српских школа и изазивање народног стрпљења.“¹⁰⁷⁸ „Иако је био именован у јануару 1907. године, учитељ Урош Авдаловић није добио сертификат тако да је школа била затворена. Кад му је други пут од котарског уреда у Љубињу било наложено да у року од 6 дана преда молбу за сертификат упутио се је господин Нићифор Вуиновић, игуман манастира Завала у Мостар да упита председника Епархијског Савјета за неко упутство.

¹⁰⁷⁷ АБХ,ЗВС1,К.160/150-471,1905.

¹⁰⁷⁸ Српска ријеч, бр. 114, Сарајево, 24. мај (6. јун) 1907, стр. 3.

Управа манастира Завале.

Бр. 80

1905

Св. Синод

Славном
Котарском Уреду
у Лубињу.

Ка пописани долазе све управе толи славном
уреду од 14/8 број 74 кх 904, да славни уред изволи прито-
ручити в. Мирковића урми. Високој Земалској Влади
на поповрду.

Овим се јавља славном, да је Вубомир
Мирковић урми. циро у Мокшару у Болонци; те жели
управа Манастира моли славни уред, да изволи
подасигурити Високој Влади на поповрду документима
г. Бранка Скоцајића.

Г. Бранко Скоцајић вршио је четврти разред
гимназије у Мокшару, те је у четвртном разреду
прописао из математичке четва сведочења четвртном
разреду. Прописао је и петна се да по, те извесно четврти
шако се штеља.

У М. Завали 3. септ. 1904.

Угвадишњак - ишман:
Вубомир Мирковић

16299
1905

1692

1905

Допис управе Манастира Завала Котарском уреду у Лубињу
о именовану учитеља Бранка Скоцајића
Извор: АБиХ, ЗВС1, К.160/150-471, 1905.

Господин Митрополит Зимоњић га је упутио да оде окружном предстојнику и да њега моли да се барем до краја школске године учитеља не дира како би се школска година могла завршити. Овај поступак митрополита је у неким круговима преко штампе осуђиван и замјерено му је што се није сам као предсједник Епархијског Савјета ангажовао и заузео за ову ствар и интервенисао код власти.¹⁰⁷⁹

У оваквој ситуацији учитељи су чини се били остављени сами и под великим притиском за коју варијанту да се одредјеле. Мостарски „Народ“ је писао „Да Авдаловић није имао сертификат те је Котарски уред из Љубиња истом забранио рад и обуставио предавање прољетос у мају мјесецу. Управа манастирска се одмах обратила Епархијском Савјету у Мостару за упутства у тој ствари али није добила никакав одговор. У јулу је управа поново затражила од Епархијског Савјета упутство да ли ће Авдаловић тражити сертификат или не али ни на то питање не доби прави одговор. Пошто је наступио септембар а од савјета није добио одговор на питање, обратио се управи Великог управног и просвјетног Савјета са питањем шта има чинити јер је котарски уред забранио његов рад те ако би покушао предавати да ће бити протјеран у своје родно мјесто. Пошто ни од Великог Савјета нема упутства то се управа на 10. септембра обратила телеграфично за упут Великом Савјету али на велику жалост нема одговора. Колико се брину наши представници а да Авдаловић затражи сертификат влади свак би му пребацивао непатриотизам.“¹⁰⁸⁰ На крају „Прилажући тражена документа са свједојбом о моралном и политичком понашању и иметку, Авдаловић је дана 02.11.1907. замолио преко Котарског уреда у Љубињу да му се изволи подијелити сертификат за вршење учитељске дужности на српско-православним школама.“¹⁰⁸¹

„На Светог Саву 1908. одржана је забава у организацији настојатељства Манастира Завала и уз добровољно судјеловање мјесне омладине. Чист приход је био намјењен оснивању „Школског Фонда“. Увече је на каси прилоге примао Трипо Срба, трговац, док је са стране примао Перо Ћоровић, посједник з.п. Љубиње.“¹⁰⁸² Током 1911. ова школа је била без учитеља и затворена. Након што је и дефинитивно половином 1912. изграђен „Српски Дом“ у њега је смјештена српска

¹⁰⁷⁹ Народ, бр. 24, Мостар 16. јун 1907, стр. 3.

¹⁰⁸⁰ Народ, бр. 41, Мостар, 16. септембар 1907, стр. 3.

¹⁰⁸¹ АБиХ,ЗВС,К.146/ 150-174-196,1907.

¹⁰⁸² Српска ријеч, бр. 7, Сарајево, 10. (23) јануар 1908, стр. 3.

школа заједно са читаоницом и учитељским станом. Прелијепа кућа била је дуга 22.00 метра, 9.40 метара широка и висине 8 метара.¹⁰⁸³

Славни кошарски уред!

Поштом сам писаван сам
запошати слави Кошарски
уред да би ми издати који
решил и церификат да би
моје државне дужности
на српским правилима о.
новина и школама.

Своју мољу ишао сам у јед
интервју са доктором:

- 1) Српски закон у који се ви
да, да сам рођен 20 јуна 1884.
и да сам право држављанин
Босне;
- 2) Сведоштво о зрелости у
које се види да сам ошоро,
Док да државне државне
дужности с државне државне
у Сарајеву 9. јуна 1906;
- 3) Сведоштво о вјештању и
интервју у који се види да
сам се морално и још
ишће показало брзо добро.
Сведоштво позитивно јуни
маже моје подвизице била
једна с показивањем

У лубинжу Завали 2. XI. 1907. Уроша Авдаловић,
Писар Кошарски.

Захтјев учитеља Уроша Авдаловића за издавање сертификата
Извор: АБХ, ЗВС, К.146/150-74,1907.

¹⁰⁸³ Српска ријеч, бр.122, Сарајево, 18. (27) јул 1912, стр. 2.

У школи су службовали учитељи: Ђорђо Божић, Ђоко Грба, Јово Мостарица, Бошко Пичета, Никодим Стојаковић, Р. Стојановић,¹⁰⁸⁴ Бранко Скочајић, Урош Авдаловић, Гојко Рунић,¹⁰⁸⁵ Јово Пударић, Ристо Тохол.¹⁰⁸⁶ Ристо Вокић.¹⁰⁸⁷

У Архиву БХ пронађени су досијеи сљедећих учитеља:

Ђорђо Божић, син је свештеника из Мостара. Дописом манастирске управе у Завали, изабран на тамошњој вјероисповједној православној школи а наредбом Земаљске владе од 20. 12. 1887. у том својству и постављен. Примања скопчана са службом износила су 220 форинти годишње, плус стан, кревет, храна и огрјев. Рођен је 7. (19) априла 1856. године у Грмљанима, Котар Љубиње (Херцеговин), источно-православне вјере, ожењен - без дјеце. Завршио III и IV разред Источно-православне школе у Мостару. Објавом свједочанства бр. 2 од 24. августа 1880, управе Српско-православне школе у Мостару, положио испит у свим предметима који су прописани за народне школе, те оспособљен заступати учитеља у првом и другом разреду Српско-православних основних школа у Херцеговини. Објавом Источно-православног школског одбора у Гацку од дана 10/22. августа 1881. године потврђено је да је за вријеме од 7/19. јануара 1881. до 7/19. августа 1881. године службовао код Источно-православне основне школе у Гацку гдје је учитељске послове уредно и похвално свршавао. Након овога учио је трговину а касније као приправник био распоређен код „Редарственог повјеренства у Мостару.“ Од 26. децембра 1885. године службовао на Источно-православној основној школи у Стоцу, гдје је остао до 28. априла 1886. године.

Бошко Пичета, учитељ Манастирске школе у Завали. Рођен у Пјешивцу, Котар Столац (Херцеговина), дана 29. фебруар 1871. године, православно, ожењен - без дјеце. Свршио IV разреда Основне школе у манастиру Житомислићу 15. јула 1891. године. Од Високе Земаљске владе 28. септембра 1891. године именован учитељом у Тријебњу, Котар Столац. Владиним актом бр. 114.951/I од 02. 09. 1896. као и дописом Котарског уреда у Љубињу број 3520 од 10. септембра

¹⁰⁸⁴ Источник 1903, стр. 349.

¹⁰⁸⁵ Просвјета 1912; Календар Просвјета за 1913, стр. 230.

¹⁰⁸⁶ АБиХ,ЗВС, Статистичке књиге 1886/7-1909/10-1914, (за Тохолја треба провјерити).

¹⁰⁸⁷ АБиХ,ЗВС, Статистичке књиге 1886/7-1909/10.

1896. избор му је одобрен на Манастирској школи у Завала. Висока Земаљска влада за БиХ му је додијелила годишњу потпору у износу од 200 форинти а од управе манастира 200 форинти те још к томе стан и огријев.

Јован Мостарица, учитељ на Српско-православној основној школи у манастиру Завала. Рођен је 4. октобра 1867. године у Пољицу, Попово Поље (Херцеговина), православне вјере, нежењен. Завршио четвороразредну Основну школу у Мостару, и Српско-православну богословију у Рељеву. Оспособљен за учитељску и свештеничку службу 18. (30) јуна 1890. године од наставничког вијећа Српско-православног завода у Рељеву. Изабран је 1. (13) септембра 1890. од школске управе у Завали, а наредбом број 2453 од 29. септембра 1890. године од надлежног котарског уреда и Земаљске владе је избор и одобрен. Као учитељ дефинитивно почео службовати од 17. (29) септембра 1890. године у Завали. Плату примао од управе манастира Завала у годишњем износу од 300 форинти. Осим тога у истом манастиру је имао бесплатно обезбјеђену храну, стан и огрјев.

Радивој Стојаковић (јеромонах Никодим) учитељ на манастирској Српско-православној основној школи у Завали. Изабран је од школске управе 28. јула 1903. године а избор му је потврђен декретом број 166824/1 од 03. октобра 1903. године. Рођен је 14. (27) септембра 1882. године у селу Старом Стопару (Округ Бачки) у Угарској, духовни сталез, нежењен. Свршио професионалну школу у мјесту рођења и „Воћарско-виноградарско-пчеларски завод“ у Параћину (Србија). Претходно је службовао од 1. јануара 1903. у манастиру Житомислићу. Рукоположен је за ђакона 21. децембра а за јеромонаха 25. децембра 1903. године од када се као јеромонах налазио у манастиру Завала. Године 1913. изабран за свештеника у Мексик-порту у Америци.¹⁰⁸⁸

Урош Авдаловић, дефинитивни учитељ на Српско-православној основној школи у Завали (Херцеговина) од 7. јануар 1907. године до 7. октобра 1910. године. Рођен је 20. јула 1884. године у Фојници (Херцеговина) од оца Арсенија и мајке Стане, Србин, православне вјере. Завршио четири разреда у Народној основној школи у Фојници (Котар Гацко), четири разреда Велике гимназије у Мостару и

¹⁰⁸⁸ АБиХ, ЗВС, Збирка досијеа, досије Радивоја Стојаковића, Вјесник, број 9. и 10, Сарајево 31. мај 1913, стр. 138 ; Источник 1905.

Учитељску школу у Сарајеву. Учитељски испит положио у Осијеку 6. 09. 1911. године. Оженио се 14. 01. 1912. године Јеленом Кошутећ из Гацка са којом је имао шесторо дјеце. Био оспособљен за проширену привредну наставу као и српско-православно црквено појење. Документа говоре да је поред српско-хрватског језика, добро говорио и есперанто те разумно њемачки и чешки. Као учитељ, за вријеме Првог свјетског рата био ослобођен служења војног рока. Поред Завале службовао у Бастасима, Коритима, Билајцу а касније на Народним основним школама у Варцар Вакуфу, Билајцу и Невесињу. Брат Војислав му је такође био учитељ.

Јово Пударих, учитељ на Српско-православној основној школи у Завали (Херцеговина) од 1. септембра 1910. до 1. септембра 1911. године. Рођен је 2. новембра 1879. у Пјешивцу, Котар Столац, Србин, православне вјере. Свршио је 2 разреда Велике гимназије. Учитељски испит положио у априлу 1914. године, док је у августу 1912. оспособљен за проширену привредну наставу. Службовао у Опличићима, Завали, Заборку, Габели, Стопарама, Семизовцу и Брези. Користи се Њемачким језиком. Други пут се оженио 08. јануара 1912. са Маром рођ. Ковачина са којом је имао кћерке Невенку и Равијојлу.

Ристо Вокић, као учитељ именован на Српској школи у Завали од 31. августа 1912. гдје се водио до 25. новембра 1918. године када је декретом бр: 246.325 VIII-2 именован на Народну основну школу у Тријебњу. Рођен је 13. јануара 1886. године у Санском Мосту, Србин, православне вјере. Оженио се са Милком Мићевић са којом је у браку имао дјецу: Наталију, Борислава, Ксенију, Невенку, Љубицу и Угљешу. Завршио Народну основну школу и Трговачку школу у Бихаћу и Учитељску школу у Загребу. Учитељски испит положио 7. септембра 1912. године. Поред српског служио се и њемачким језиком. Службовао на Српско-православним школама у Бугојну, Добрићеву, Завали и Тријебњу а касније у Народним школама у Завали, Невесињу, Калиновику и Фочи.

**Бројно стање ученика на Српско-православној
основној школи у Завали 1886 – 1914.**

Школска година	Број православне дјеце			укупно*
	мушки	женске	свега	
1886 – 1887	27	-	27	32
1888 – 1889	13	-	13	13
1890 – 1891	27	-	27	27
1891 – 1892	28	-	28	28
1892 – 1893	32	-	32	32
1895 – 1896	34	-	34	38
1899 – 1900	28	-	28	28
1900 – 1901	36	-	36	37
1901 – 1902	37	-	37	38
1902 – 1903	45	1	46	48
1903 – 1904	21	1	22	25
1904 – 1905	58	2	60	64
1905 – 1906	20	-	20	21
1907 – 1908	21	-	21	21
1908 – 1909	20	-	20	20
1909 – 1910	27	1	28	28
1910 – 1911	45	1	46	46

*Српско-православну основну школу у Завали у школској :

1886/7 - похађало петоро римокатоличке дјеце,
 1895/6 - четворо,
 1900/1 - једно,
 1901/2 - једно,
 1902/3 - двоје,
 1903/4 - троје,
 1904/5 - четворо,
 1905/6 - једно,
 1910/11 - осморо.

Извор: АБиХ, ЗВС, Статистичке књиге 1886/87-1910/11.

наредбом Земаљске владе од 13/26. октобра 1914. године бр. 224.047/V-2, читаоница и дефинитивно распуштена а књиге конфисковане.¹³⁰⁴

Српска читаоница и библиотека у Завали

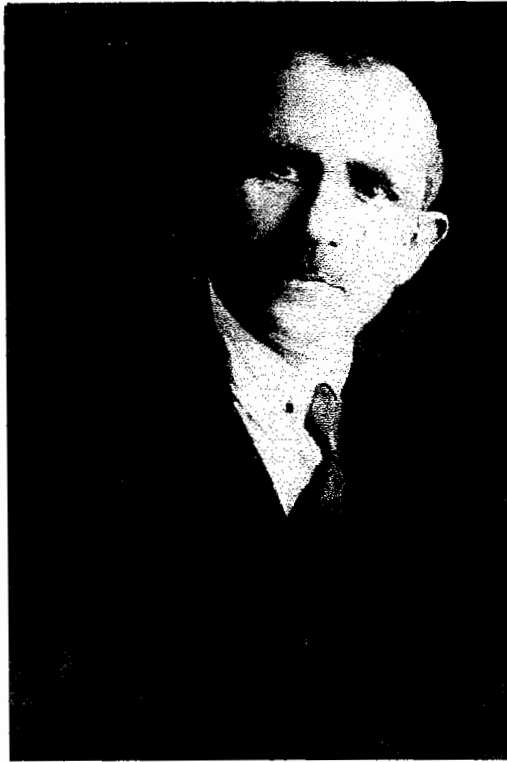
На Богојављење 1910. године одржала се скупштина на којој су сељани Завале и околине закључили да оснују Српску читаоницу и библиотеку. Иако свијет није био обавјештен на вријеме и ма да је вријеме било лоше, ипак је скупштина била прилично посјећена. Тај исти дан уписао се приличан број чланова, што је доказ да је свијест била пробудена код и онако бистрих Поповаца. Задужење за све поклоне и добровољне прилоге имао је јеромонах Митрофан Симић.¹³⁰⁵

Девет мјесеци послје предаје, Земаљска влада је и званично одобрила правила „Српске читаонице и библиотеке у Завали.“ Пишући о вом догађају српска штампа је истицала како „ни у једном крају наше домовине није била потребнија таква установа као у Попову Пољу, јер поред свих природних љепота ових предјела, ипак је народ много заостао у култури и просвјети, усљед чега су се као радна снага одселили у несретну Америку, те су на домовима остали скоро сами старци, жене и нејака дјечица. Неколико родољуба, се истакло радом око ове установе а међу њима свакако на првом мјесту, млади и заузимљиви калуђер о. Митрофан Симић, који је непрекидно обилазио села тумачећи народу значај читаонице. Увидјевши да се овако даље не смије допустити, прегоше основати читаоницу уз коју је била планирана и Земљорадничка задруга основати. На скупштини која се одржавала 19. септембра исте године /1910/ дошао је приличан број сељана из све околице, те је одмах приступило у чланство око 70 особа. Скуп је протекао у најбољем реду а на скупштинарима се могла осјетити велика љубав према овој установи. На свом првом вјећању појединци су заговарали да се одмах покупе прилози између себе а уз то да се обрате на своје земљаке у Америци, који неће жалити откинути од уста својих а овђе приложити, како би се направила једна већа зграда која би служила за читаоницу а временом и за задругу. У први одбор изабрани су: за предсједника о. Митрофан Симић, јеромонах, за потпредсједника Љубан Пендо, за тајника Љубо Ј. Мићевић, за

¹³⁰⁴ Споменица Епархије захумско-херцеговачке (1918-1928), Ниш 1928, стр. 76.

¹³⁰⁵ Српска ријеч, бр. 4, Сарајево, 8. (21) јануар 1910, стр. 3.

књижничара Јово Пударић, учитељ, за благајника Трипо Срба, трговац и за одборнике: Јовица Пјанић, Ристо Гавриловић, Михо Цимирот, Милан Ђузулан и Никола Вучић. На крају скупштине изражена је нада да ће људи који су у одбор изабрани хтјети и умјети учинити све да се ова млада установа подигне и да се народу у тим крајевима помогне.“¹³⁰⁶ „У недјељу 3. октобра 1910. отворена је новооснована

Јово Пударић

Српска читаоница и библиотека у Завали уз присуство многобројног народа из читавог Попова Поља. Послије освећења водиче у читаоничкој згради декламовала је Драгица Бјелановић, ученица 3. разреда пјесму Јове Варагића „Српска Земља“, а Михо Батинић уч. 4. разреда Алексину „Остајте овдје“. Након тога, говорио је тамошњи српски учитељ г. Јово Пударић лијеп и за ову свечаност прикладан говор, гдје је на посљетку неколико ријечи и о задругарству рекао те раздјелио неколико примјерака правила Српских земљорадничких задруга. Присутни народ је са великим одушевљењем саслушао говорника, послије чега су се за чланове уписали и они који нису хтјели бити у читаоници. Послије овога народ је раздраган остао скоро до ноћи читајући и расправљајући о разним народним приликама и неприликама. Затим је г. учитељ Пударић обзнанио сакупљеном народу, да је њега овластио честити син ових земаља г. Никола П. Лакић, трговац из Њујорка и један од највиђенијих Срба у Америци, да га упише за члана утемељача; такође је скупштину обавјестио одборник г. Михо Цимирот да му је писао високопреосвештени господин Димитрије Јовановић, прото из Коњица, да ће бити члан ове новоотворене српске установе.“¹³⁰⁷

¹³⁰⁶ *Српска ријеч*, бр. 208, Сарајево, 24. септембар (7. октобар) 1910, стр. 2.

¹³⁰⁷ *Српска ријеч*, бр. 218, Сарајево, 6. (19) октобар 1910, стр. 2.

„Иако оскудна са књигама новостворена читаоница је са успјехом вршила своју узвишену задаћу међу тамошњим чисто сеоским народом. Као млада установа није имала на почетку довољно средстава да набави потрбне књиге усљед чега је одбор био принуђен обраћати се неким књижарама и другим српским установама, надајући се поклону. Будући да није постојала подесна зграда за читаоницу одлучено је правити већу те се одбор ради приноса обраћао на своје земљаке у Америци. Као резултат ових апела поред споменутог Лакића, јавио се за члана утемељача и господин Обрен Пешић из Грмљана, на раду у Норфолку (Америка), са обећањем да ће и барјак поклонити. У нади да ће се на поменуте родољубе угледати и други Поповци којих у Америци има велики број, учесници скупштине су се задовољни разишли.“¹³⁰⁸ Нарочито је одјекнула радосна вијест „да се за новог члана утемељача Српске читаонице у Завали јавио честити, уважени, и на далеко чувени српски патриота о.Христифор Михаиловић, архимандрит из манастира Житомислић.“¹³⁰⁹ „Дана 5. (18) јануара 1911. године приређена је Светосавска забава у новооснованој Српској читаоници и библиотеци у Завали. Чист приход био је намјењен градњи „Српског Дома“ и других установа које се оснују. Сама забава је најсјајније успјела, како у материјалном, још више у моралном погледу.

Распоред је био следећи:

I дио

1. Забаву отвара говором преподобни Митрофан Симић, јеромонах.
2. „Остајте овдје“ од А. Шантића, декламује Михо Батинић, ученик IV разреда.
3. „Онамо намо“ пјевају ученици Српске основне школе.
4. „Моја земља“ од Јове Варагића декламује Драгица Бјелановић, ученица III разреда.
5. Жива слика „Дјед и унук“.

II дио

„Бајо Пивљанин“, драма у 5 чинова од Видака Отовића, извађају дилетанти.

III дио

Јуначке пјесме, пјевају напјевнице Срби пјевачи уз гусле до зоре.“¹³¹⁰

¹³⁰⁸ Српска ријеч, бр. 253, Сарајево, 19. новембар (2. децембар) 1910, стр. 3.

¹³⁰⁹ Српска ријеч, бр. 259, Сарајево, 26. новембар (9. децембар) 1910, стр. 3.

¹³¹⁰ Српска ријеч, бр. 3, Сарајево, 5. (18) јануар 1911, стр. 3.

„Народ је раздраган и са највећим одушевљењем провео ноћ до зоре веселећи се. Услјед оваквог његовог успјеха присутни су захтјевали да се опет, што прије, даде забава. Сазнавши за ову манифестацију наша браћа из Америке одмах су се почели јављати са својим богатим прилозима. Као чланови утемељачи читаонице у Завали наново су се уписали и платили свој припадајући улог: Ђорђо Тубић из Орашја а сада у Норфолку, Синови Р. Вукојевића, синови Р. Обрадовића и синови С. Обрадовића, сви из Седлара а сада у Окланду а вриједни омладинци Ристо Вукојевић из Окланда скупио је 321 К 82 х, Милан Тубић из Норфолка 120 К 59 х, Сава Ј. Станковић из Ноусупа 49 К 02 х те Обрен Пешић из Норфолка 128 К.“¹³¹¹ У недељу 23. јануара исте године, одржана је још једна скупштина ове нове младе српске установе. „Коментарисало се да ни једна српска институција у БиХ кроз краће вријеме а у горим околностима није постигла бољи резултат и на чији рад би се требала угледати и већа мјеста. Апеловало се на одбацивање наше опште мане „неслоге“ и на братски рад, слогу и истрајност што ће резултирати успјехом.

На овој скупштини изнешен је и без примједбе одобрен прошлогодишњи рад. Изабран је нови одбор у који су ушли као: председник о. Христифор Михајловић, архимандрит, потпредседник Љубомир Пендо, тајник Јово Пударић, српски учитељ, благајник Љубо Ј. Мићевић, трговац, књжничар о. Митрофан Симић, јеромонах, те одборници: Јовица Пјанић, Ристо Гавриловић, Михо Цимирот, Митар Тихорић и Трипо Србо. Осим дотадашњих 8 чланова утемељача пријавили су се нови: гг о. Никанор Дутина, настојатељ манастира Завала, Илија Медар из Седлара и Митар Б. Чихорић из Чваљине. Скупштини је присуствовао и г. Милорад Милунић, привредни чиновник „Просвјете“ који је одржао врло лијепо предавање о Земљорадничким задругама при чему је истакнута жеља да се и у Завали оснује једна оваква задруга.“¹³¹² „Пет мјесеци након оснивања, читаоница у Завали је биљежила 70 чланова помагача и десет већ поменутих и објављених утемељача. Током марата 1911. године наново су се пријавили и свој улог као утемељачи уплатили господа Јово и Ристо Гавриловић, Ђуро Чичковић, Ђоко А. Пендо, Сава Р. Ковачина, Данило С. Јахура, Јово Ј. Ковачина, Михо Б. Батинић, Илија Гашић, Јово В. Комненовић, Јово Бакмаз и Никола Уљаревић, сви из Америке

¹³¹¹ *Српска ријеч*, бр. 8, Сарајево, 13. (26) јануар 1911, стр. 2.

¹³¹² *Српска ријеч*, бр. 19, Сарајево, 27. јануар (9. фебруар) 1911, стр. 3.

а иначе из Херцеговине.¹³¹³ „На великој скупштини читаонице одржаној 31. маја 1912. године у присуству 92 члана са утемељачима, од чега је било доста сељана, истакнуто је да ова институција посједује солидна средства, те да је Велики Савјет вотирао суму од 3000 К на основу чега је једногласно донесена одлука да се приступи изградњи „Српског Дома“.¹³¹⁴

Цјелокупна површина на којој се ова зграда налазила заузимала је 730 м² и налазила се у власништву Српско-православног манастира Светог Ваведења у Завали (Катастарска општина Завала, број грунтовног улошка 23, катастарска честица 356/2). Комплекс је чинио „Српски Дом“, помоћне просторије, двориште и врт. Сама зграда је пројектована као приземни објекат димензија 21.0 X 9.0 м = 189 м², док је висина објекта износила 8 м. У читаоницу се улазило на посебан улаз са вана. Просторија за ове намјене била је 32.8 м² (8.20 x 4.00) корисне површине.¹³¹⁵ „На први дан Васкрсенија 14. априла 1913. године Српска читаоница и библиотека у Завали приредила је забаву у просторијама „Српског Дома“. Чист приход био је намјењен за доградњу овог објекта у који би се смјестили: Српска школа, Српска читаоница и библиотека и друге Српске установе које се оснују.

„Програм забава се састојао из два дијела:

У I /првом/:

1. Поздравни говор држи г. Христифор Михајловић, архимандрит.
2. „На обали Драча“ од г. Алексе Шантића, декламује Коста Перотић, ученик 4. разреда.
3. „Онамо намо“ од Нуколе I, пјева Српска сеоска омладина.
4. „ЕВРОПИ“ од Ђ. Јакшића, декламује Максим Кораћ, тежак.
5. Уз гусле пјева г. Владимир Мисита, тежак.

У II /другом/ дијелу даван је „Књаз Арванит“ од Николе I.

У наставку је забава настављена уз гуслање, играње и пјевање до зоре.¹³¹⁶

Наредбом Земаљске владе од 13/26. октобра 1914. год. бр. 224047/V-2 све читаонице су распуштене а књиге и библиотеке конфисковане.¹³¹⁷

¹³¹³ Српска ријеч, бр. 51, Сарајево, 7. (20) март 1911, стр. 3.

¹³¹⁴ Српска ријеч, бр. 102, Сарајево, 3. (16) јул 1912, стр. 3.

¹³¹⁵ АБиХ,ЗВС,К.762/248-186,1912.

¹³¹⁶ АХ, Збирка позивница.

а
а
ј
е
к
з
)
у
а
а

ПОЗИВ
на
ЗАБАВУ

КОЈУ ПРИРЕЂУЈЕ СРПСКА ЧИТАОНИЦА
И КЊИЖНИЦА У ЗАВАЛИ НА ПРВИ ДАН
ВАСКРЕСЕНИЈА 14. АПРИЛА 1913. У ПРО-
:: СТОРИЈАМА СРПСКОГ ДОМА. ::

УЛАЗНА ЦИЈЕНА: Прва три реда од особе
К 2.—; остала К 1.—, а стајање К —50.

Чист приход намијењен је за доградњу
Српског Дома, у који ће се смјестити:
Српска Школа, Српска Читаоница и књиж-
ница и друге српске установе, које се
оснују. — Добровољне прилоге у мјесту,
примаће г. Никола Гашић, благајник, а
са стране Одбор Српске Читаонице и
:: Књижнице у Завали (Херцеговина). ::

ПОЧЕТАК ЗАБАВЕ ТАЧНО У 8 САТИ НА ВЕЧЕР.

*Позивница за забаву у просторијама Читаонице у Завали 1913. године
Извор: АХ, Збирка позивница.*

¹³¹⁷ Споменица Епархије захумско-херцеговачке (1918-1928), Ниш 1928, стр. 76.